

4. Магда Є. Виклики гібридної війни: інформаційний вимір. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2014. № 5. С. 138—142.
5. Почепцов Г. Г. Войны новых технологий. Харьков, 2020. 601 с.
6. Дзюба М. Т., Жарков Я. М., Ольховой І. О., Онищук М. І. Нарис теорії і практики інформаційно-психологічних операцій : навч. посіб. Київ, 2006. 471 с.
7. Єгорова Т. М., Браїлко Ю. І. Актуальні проблеми комплексної судової психолого-лінгвістичної експертизи в умовах збройної агресії РФ проти України. *Актуальні питання судової експертології, криміналістики та кримінального процесу* : мат-ли IV міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 16.12.2022). Київ, 2022. С. 515—519.
8. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (зі змін. та доп.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 14.03.2023).
9. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : наказ Мін'юсту України від 08.01.1998 р. № 53/5 (зі змін. та доп.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 14.03.2023).

Військові експертизи в Україні

Олександр Жеребко,

канд. юрид. наук, Запорізьке відділення Дніпропетровського НДІСЕ, м. Запоріжжя, Україна,
ORCID: <http://orcid.org/0000000297404145>, e-mail: alexandrzherebko@gmail.com

Проаналізовано структурні складові військової експертизи: предмет, об'єкти, завдання та спеціальні знання. З'ясовано, що в Україні є дефіцит науково-методичного забезпечення військових експертиз. Зроблено висновок про необхідність розроблення науково-методичного забезпечення військових експертиз.

Ключові слова: судова експертиза; військова експертиза; предмет військової експертизи; об'єкти військової експертизи; завдання військової експертизи.

Forensic military examinations in Ukraine

Oleksandr Zherebko

The article analyzes structural components of forensic military examination: the subject, objects, tasks and specific expertise. As a result, it was found that there is a lack of scientific and methodological support for forensic military examinations in Ukraine. The conclusion about the necessity to develop scientific and methodological support for forensic military examinations has been made.

Keywords: forensic examination, forensic military examination, subject of forensic military examination, objects of forensic military examination, task of forensic military examination.

2015 р. наказом Міністерства юстиції України від 27.07.2015 № 1350/5 уведено в дію новий вид судової експертизи — військової. Це зумовлено тим, що під час розслідувань (судових розглядів) справ щодо інцидентів у збройних силах та інших військових формуваннях постають проблемні питання.

У законодавстві України немає поняття військової експертизи. Військова експертиза належить до основного виду експертизи та проводиться після подання органом (особою), який (яка) її призначив(ла) (залучив(ла) експерта), матеріалів, оформлених відповідно до Інструкції

про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень (далі — *Інструкція*) та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень (далі — *НМР*) [1].

Предметом судової військової експертизи є встановлення судовим військовим експертом фактів (суджень про факти) за визначеними слідчим або судом питаннями щодо порядку роботи (дій або бездіяльності) органів військового управління (командирів та начальників) Збройних сил України, інших утворених відповідно до законів військових формувань, правоохоронних

органів спеціального призначення сектору безпеки та оборони, які виконують згідно з чинним законодавством покладені на них службові обов'язки.

На думку І. В. Богданюка та В. Т. Чупруна, виходячи із трактування предмета судової експертизи в судовій експертології, можна визначити предмет судової військової експертизи як фактичні дані (факти, обставини), що надані в матеріалах справи (провадження), які досліджуються та встановлюються на підставі застосування спеціальних наукових і практичних знань у галузі військового мистецтва в межах вирішуваних експертних завдань [2, с. 25].

Об'єктом є матеріальні носії доказової інформації, які зібрані й надані слідчим або судом на судову військовою експертизу.

Судові експертизи проводять за допомогою методик дослідження. Аналіз методичних матеріалів, унесених до Реєстру методик проведення судових експертиз та до Переліку науково-технічної і довідкової літератури, свідчить про недостатність в Україні методик проведення військових експертиз (досліджень).

Основні завдання військової експертизи містяться в Розділі IX НМР. Так, відповідно до п. 9.1, «основними завданнями військової експертизи є: встановлення обставин застосування та дій військових формувань; встановлення обставин, що призвели до настання тяжких наслідків, загибелі людей (військовослужбовців, працівників Служби безпеки України, Збройних сил України, Міністерства внутрішніх справ України, Національної гвардії України та інших представників міністерств і відомств, цивільного населення), втрати озброєння, військової техніки, об'єктів державної влади та інфраструктури, особистого майна громадян під час застосування військових формувань; встановлення відповідності дій (бездіяльності) посадових осіб вимогам керівних документів (покладених обов'язків)» [1].

На думку П. Є. Антонюка, наведені завдання є неконкретними, узагальненими та такими, що не відображають ані кола закономірностей, на яке спрямовано пізнавальну діяльність експерта, ані сукупності галузевих спеціальних знань, на підставі яких здійснюється дослідження з їх розв'язання. Учений зазначає, що, якщо розглядати військову сферу як галузь людської діяльності, то такі завдання схожі на соціологічний аналіз однієї зі сфер людської діяльності — менеджменту

у військовій галузі, а не на напрям застосування спеціальних знань із пізнання закономірностей об'єктів дослідження [3, с. 391].

Орієнтовний перелік питань, що вирішуються військовою експертизою, перелічено в п. 9.2 НМР:

- «Чи мали (могли мати) негативні наслідки для обороноздатності держави та боєздатності Збройних Сил України рішення про ліквідацію (розформування, скорочення) окремих родів військ, з'єднань, військових частин та підрозділів?
- Яким чином було організовано керівником (командиром, начальником) отримання інформації (її джерел) від міжвідомчих органів щодо обстановки у районі ведення бойових (спеціальних) дій?
- На яких посадових осіб (командирів, начальників) було покладено підготовку підрозділів, що залучалися до виконання бойових завдань, та здійснення контролю за їх готовністю та відповідністю їх покладання вимогам керівних документів?
- Яким чином здійснювалося забезпечення бойових дій за видами забезпечення? Чи були складені плани забезпечення військ (сил) за видами забезпечення для угруповань, що були залучені до виконання поставленого завдання?
- Яким чином здійснювалося забезпечення підрозділів, які були визначені для виконання бойових завдань?
- Які нормативні (керівні) документи застосувались при плануванні та організації бойових дій?
- Чи відповідали вимогам нормативних (керівних) документів, а також обставинам бойові документи (плани) за видами забезпечення частин та підрозділів, які залучалися до виконання бойового завдання?
- Чи перебувають виявлені порушення у причинно-наслідковому зв'язку з настанням тяжких наслідків, які призвели до загибелі військовослужбовців (працівників) та інших осіб, втрати озброєння та військової техніки? Якщо так, то які саме та чиїми діями (бездіяльністю) вони спричинені?
- Які дії (бездіяльність) керівництва (командирів, начальників) призвели до потрапляння в оточення частин та підрозділів, які залучалися до виконання бойового завдання у районі ведення бойових дій?

- Яким чином та ким саме (керівниками, командирами, начальниками) визначалася можлива загроза оточення частин та підрозділів, які залучалися до виконання бойового завдання у районі ведення бойових дій?
- Які заходи вживалися з метою запобігання оточенню та виведенню з оточення частин та підрозділів, які були залучені до виконання бойових завдань та потрапили в оточення?
- Яким чином була організована взаємодія у районі ведення бойових дій між підрозділами Служби безпеки України, Збройних Сил України, Міністерства внутрішніх справ України, Національної гвардії України та іншими військовими формуваннями та державними органами влади?
- Яким чином було організовано вихід (прорив, відхід) частин підрозділів з оточення, хто саме здійснював забезпечення виходу (прориву, відходу) зазначених частин та підрозділів?
- Чи був виконаний передбачений нормативними актами порядок опрацювання, коригування та виконання бойових завдань?
- Чи відповідають нанесені графічні зображення на робочих картах командирів усіх рівнів поставленим завданням з ведення бойових дій (виконання бойових завдань)?
- Яким чином проводились фіксація участі у бойових діях (на усіх рівнях) та відображення щоденної звітності військових формувань перед керівництвом антитерористичної операції?
- Чи відповідали фактичні дії відповідних посадових осіб оперативній обстановці, що склалась на момент виконання бойового завдання?
- Дії (бездіяльність) яких посадових осіб, що здійснювали планування та проведення операції щодо розгрому незаконних збройних формувань (противника), перебувають у причинному зв'язку з настанням тяжких наслідків, що призвели до загибелі військовослужбовців (працівників) та інших осіб, втрати озброєння та військової техніки?» [1].

Строк проведення експертизи встановлюється керівником експертної установи (або заступником керівника чи керівником структурного підрозділу) і не повинен перевищувати 90 календарних днів.

У разі значного завантаження експерта (за наявності у нього на виконанні одночасно понад 10 експертиз, у тому числі комісійних та комплексних) більший строк встановлюється за письмовою домовленістю з органом (особою), який (яка) призначив(-ла) експертизу (залучив(-ла) експерта), після попереднього вивчення експертом наданих матеріалів (пункт 1.13 розділу I Інструкції [1]).

Військові експертизи проводять такі експертні установи, як Дніпропетровський, Київський, Львівський НДІСЕ та ННЦ ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса.

Необхідно констатувати, що в Україні є дефіцит науково-методичного забезпечення військових експертиз. Через відсутність донедавна такого виду судових експертиз, в науковій літературі трапляються лише поодинокі публікації із таких досліджень. Для досягнення об'єктивності та обґрунтованості висновків судових військових експертиз необхідно розробити науково-методичне забезпечення.

Перелік джерел посилання

1. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5 (зі змін та доп.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 01.03.2023).
2. Богданюк І. В., Чупрун В. Т. Судово-експертні дослідження у военній сфері. *Сучасні напрями розвитку судової експертизи та криміналістики*: тези наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті Засл. проф. М. С. Бокаріуса (Харків, 20.12.2016). Харків, 2016. С. 24—27.
3. Антонюк П. Є. *Методологічний аналіз військової експертизи. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2021. Вип. 23. С. 388—399.